

Sunum Tarihi: 13.10.2023

**6100 S. HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU
ÇERÇEVESİNDE “TANIK DELİLİ”**

-BİREYSEL ÇALIŞMA RAPORU-

Stj.Av.Yiğit Can TETİK

Sicil No: 19052

İZMİR

EKİM 2023

KISALTMALAR

AYM	Anayasa Mahkemesi
E.	Esas
HD	Hukuk Dairesi
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	Karar
m.	Madde
Prof. Dr.	Profesör Doktor
sf.	Sayfa
sy.	Sayılı
TBB	Türkiye Barolar Birliği
T	Tarih

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
I. GENEL OLARAK TANIK DELİLİ	4
II. TANIK BEYANININ NİTELİĞİ.....	4
III. TANIK DELİLİNİN TABİİ OLDUĞU KURALLAR.....	5
A) Tanık Gösterme Usulü.....	5
B) Senetle İspat Zorunluluğu.....	6
C) Senede Karşı Tanıkla İspat Yasağı.....	7
D) Senetle İspat Zorunluluğunun İstisnaları.....	8
IV. TANIKLIK YAPMA MECBURİYETİ VE TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKI	8
A) Tanıklık Yapma Mecburiyeti.....	8
B) Tanıklıktan Çekinme Hakkı.....	9
1. Kişisel Nedenlerle Tanıklıktan Çekinme.....	9
2. Sır Nedeniyle Tanıklıktan Çekinme.....	9
3. Menfaat İhlali Nedeniyle Tanıklıktan Çekinme.....	9
V. TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKININ İSTİSNALARI.....	10
VI. TANIKLARIN DİNLENİLMESİ.....	11
VII.TANIK BEYANLARININ DELİLLER İÇERİSİNDEKİ YERİ.....	13
VIII.SONUÇ.....	14
IX.KAYNAKÇA.....	15

ÖZET

Medeni Usul Hukuku'nun ve Hukuk Yargılamasının önemli bir unsuru olan Tanık, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 240. madde ve devamında düzenlenen, davanın tarafları dışındaki kişilerin davayla ilgili bir vakıa hakkında mahkemeye bilgi vermelerini amaçlayan hukuki bir müessesedir. Her ne kadar tanık delili, hukuk yargılamasında sıkça başvurulmuş bir ispat vasıtası ise de, kanunda tanıklık yapmak için izin alınması gereken durumlar olduğu gibi, tanıklıktan çekinme halleri, süre, ispat sınırı, kapsam ve şekil gibi sınırlamalara da tabiidir.

Bu Bireysel Çalışma Raporunda, tanık müessesesi detaylıca incelenerek; Yargıtay kararları, ilgili kanun maddeleri, akademik makaleler ve çeşitli internet platformlarından derlenen bilgiler neticesinde tanık delilinin konusu, hukuki niteliği, amacı, kapsamı, yapılma usulü, etkileri, şekli, tanıklıktan çekinme hakkı ele alarak en önemli noktaları hakkında ayrıntılı bilgiler vermek amaçlanmıştır

TANIK DELİLİ

I. Genel Olarak

Tanık, davada taraflar arasında çekişmeli olan, geçmişte meydana gelmiş olaylar ve durumlarda ilgili sahip olduğu bilgi ve algılarını mahkemeye aktaran kişidir¹. Tanıklık ise, davanın tarafı olmayan kişilerin, dava ile ilgili vakıa/vakıalar hakkında, edinmiş olduğu bilgileri mahkemeye bildirmeleridir. Çalışmanın devamında ayrıntılı şekilde açıklanmakla birlikte, tanık anlatımlarında önemli olan husus, tanıklığın duyuma değil, görgüye dayalı olması gerekliliğidir. Bu yüzdendir ki, tanıklar dava ile ilgili vakıalar hakkında bizzat edinmiş oldukları bilgileri mahkemeye bildirmek durumundadırlar.

Usul hukukunda ve Hukuk Yargılamasında büyük bir yer alan tanık delili; Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 240 ve devamında düzenlenmekte olup, tanıklar kural olarak davanın tarafı olmadıklarından, tanıkların kamu görevi üstlenen ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet eden unsurlar oldukları söylenebilir. Tanık delili her ne kadar, kötü niyetli olarak kullanılmaya ve maddi gerçekten uzaklaşmaya açık bir delil çeşidi olsa da, Yargılama Hukuku'nun vazgeçilmez unsurlarından biridir.

II. TANIK BEYANININ NİTELİĞİ

Hukuk Sistemimizde taraflar, iddia ve savunmalarını temellendirerek ispatlamak amacıyla delillere başvururlar. Deliller, kesin deliller ve takdiri deliller olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, kesin deliller kanunda sınırlı bir şekilde sayılan senet, yemin, kesin hüküm ve ikrardır (bknz HMK m188). Takdiri deliller ise HMK 192 hükmü uyarınca kanunda ispatı belirli bir delille zorunlu görülmüş haller dışında kalan, kanunda sayılmayan delillerdir. Buna örnek olarak tanık, bilirkişi raporu, hukuki mütalaa, keşif takdiri delillerdir.

---

¹ ATALAY, Oğuz, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 1887

Tanık; davanın tarafları dışında, dava ile ilgili bir vakıa hakkında beş duyu organıyla edinmiş olduğu bilgiyi mahkemede anlatan kimsedir². Bu itibarla tanık beyanı takdiri delil niteliğindedir. Bu niteliğinden dolayıdır ki, hakim tanık beyanlarını “serbestçe değerlendirme ilkesi” kapsamında tutarlılık, açıklık, tanıklığın görgüye mi duyuma mı dayalı olduğu konusunda dikkatlice değerlendirmelidir. Gerektiğinde hâkim tanık beyanlarını birbirleri ile karşılaştırır, tanıkları yüzleştirir ve çelişkili hususları gidermek için tanığa soru sorabilir (HMK m.261/3)

III. TANIK DELİLİNİN TABİİ OLDUĞU KURALLAR

A. Tanık Gösterme Usulü

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.240/II uyarınca *“Tanık gösteren taraf, tanık dinletmek istediği vakıayı ve dinlenilmesi istenen tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunar. Bu listede gösterilmemiş olan kişiler tanık olarak dinlenemez ve ikinci bir liste verilemez.”*

Kanunun lafzı yorumlandığında, dilekçelerin teatisi aşamasında tanık isim ve adreslerinin bildirilmesi gerektiği, aksi halde listede gösterilmeyen kişilerin tanık olarak dinlenmeyeceği anlamı çıksa da, uygulamada, dilekçelerin teatisi aşamasında tanık deliline dayanmanın yeterli olduğu, mahkemenin daha sonra taraflara tanıkların isim ve adreslerini bildirmek için kesin süre verdiği görülmektedir. Doktrinde de aynı doğrultuda, dilekçelerin teatisi aşamasında tanık deliline dayanılması durumunda sadece bunun belirtilmesinin yeterli olduğu, tanık listesinin daha sonra, tanıkların dinlenmesi aşaması geldiğinde verilebileceği belirtilmektedir.³ Aynı hususta *“... Davacı taraf da dava dilekçesinde tanık deliline dayanmış, ancak isimlerini bildirmemiştir. 6100 sayılı HMK’nun 190. maddesi ile 4721 sayılı TMK’nun 6. maddesi uyarınca herkes iddiasını ispatla mükelleftir. Bir başka ifade ile taşınmazdaki binaların davalı tarafından yapıldığının davacı tarafından ispatlanması gerekmektedir. Hâl böyle olunca, 6100 sayılı HMK’nun 140/5. maddesi gereğince davacıya tanık isimlerini bildirmesi için süre verilmesi, bildirdiği takdirde tanıklara, dava konusu binaların kim tarafından yapıldığının sorulması, davalı tarafından bildirilen tanığın usulünce duruşmaya davet edilerek dinlenilmesi, tecavüzlü binaların davalı tarafından mı yoksa dava dışı kişiler tarafından mı yapıldığının açıklığa kavuşturulması ve sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik araştırma ile yazılı olduğu şekilde karar verilmesi doğru değildir.”* (YARGITAY. 1. HUKUK DAİRESİ.

² <https://www.ozderin.av.tr/news-and-events/hukuk-mahkemelerinde-tanik-1676464981> Erişim Tarihi: 24.08.2023

³ PEKCANITEZ, Hakan, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 1146

25.04.2016, 2014/16825 E.–2016/5011 K.) şeklinde yerleşik İçtihatlar mevcuttur. Ancak, belirttiğimiz üzere, dilekçesine tanık deliline dayanan ve hakim tarafından verilen kesin süre içinde tanıkların isim ve adreslerini bildirmeyen taraf, ikinci bir tanık listesi veremez. Bu eksiklik, ıslah yolu ile dahi giderilemez. Zira, HMK m.240/II uyarınca “Tanık gösteren taraf, tanık dinletmek istediği vakıyı ve dinlenilmesi istenen tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunar. Bu listede gösterilmemiş olan kimseler tanık olarak dinlenemez ve ikinci bir liste verilemez.” Kanunun emredici hükmü açık olup, her ne kadar tanık da nitelik olarak tarafların delillerinden biri olduğundan dolayı HMK’nın 145. maddesi ile sonradan tanık listesi sunulabileceği sonucuna ulaşılabilsede HMK’nın 240. Maddesinin ikinci fıkrası emredici mahiyette bir hüküm olduğu için HMK’nın 145. maddesi, ikinci kez verilecek tanık delili açısından uygulanmaz. Doktrinde , ikinci tanık listesinin ıslah yoluyla verilememesini doğru bulmayanlar çoğunlukta olsa da sunulabilmesi gerektiğini düşünen yazarlar da mevcuttur. Uygulamada da, HMK’nın emredici hükmü gereği ikinci tanık listesinin ıslah yoluyla verilemeyeceği düşünülmektedir. Ancak, her iki yönde de Yargıtay kararları mevcuttur.

Hükmün tartışmasız ve açık tek istisnası, tanığın duruşmada hazır bulundurulduğu haldir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.244 uyarınca “Tanık davetiye ile çağrılır. Ancak, davetiye gönderilmeden taraflarca hazır bulundurulan tanık da dinlenir. Şu kadar ki, tanık listesi için kesin süre verildiği ve dinlenme gününün belirlendiği hâllerde, liste verilmemiş olsa dahi taraf, o duruşmada hazır bulundurursa tanıklar dinlenir” Yani, tanıkların dinleneceği tarih belli ise, tanık listesi verilmemiş olsa bile, hazır bulundurulan tanıklar dinlenebilecektir. Ayrıca, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar ile çekişmesiz yargı işlerinde de ikinci tanık listesi verilebilmesi mümkündür.

B.Senetle İspat Zorunluluğu

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.200/I uyarınca “Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle ikibinbeşyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz.” İşbu madde hükmündeki parasal sınır, her yıl değişmekte olup, 2023 yılı itibarıyla senetle ispat zorunluluğu için öngörülen parasal sınır 14.800 TL’dir. Yani, 14.800 TL’nin üstündeki uyuşmazlıklar için tanık beyanı ile ispat mümkün değildir. İspat sınırından yukarı hukuki işlemler ve senede karşı olan iddialar kural olarak yalnız senet (kesin delil) ile ispat edilebilir.

Her ne kadar ilgili maddenin ilk fıkrası uyarınca tanıkla ispat için parasal sınır ve senetle ispat zorunluluğu gelmişse de, anılan maddenin ikinci fıkrası uyarınca “Bu madde uyarınca senetle ispatı gereken hususlarda birinci fıkradaki düzenleme hatırlatılarak karşı tarafın açık muvafakati hâlinde tanık dinlenebilir.” Bu hususta, **YARGITAY 19. Hukuk Dairesi 2012/1911 E. , 2012/13066 K.** “(1) Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat” olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle ikibinbeşyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz.(2) Bu madde uyarınca senetle ispatı gereken hususlarda birinci fıkradaki düzenleme hatırlatılarak karşı tarafın açık muvafakati hâlinde tanık dinlenebilir.”

Mahkemece yukarıda açıklanan kanun hükümleri uyarınca yazılı veya kesin delillerle ispatlanması gereken bir konuda karşı tarafın açık muvafakati olmadan dinlenen tanıkların anlatımlarına göre hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.”⁴Şeklinde hüküm kurulmuştur. Kararda ayrıca, senetle ispat zorunluluğu sınırının üstünde olan bir hukuki işlemin, ifa veya borçtan kurtarma gibi bir sebepten ötürü senetle ispat zorunluluğu sınırının altına düşmesi halinde dahi karşı tarafın açık muvafakati hali hariç olmak üzere, tanıkla ispat edilemeyeceği vurgulanmıştır.

C.Senede Karşı Tanıkla İspat Yasağı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.201’de ise, senede karşı tanıkla ispat yasağı düzenlenmiştir. Yani, bir hukuki işlem senede bağlanmışsa, aksinin ispatı, senet her kim arasında düzenlenmiş olursa olsun yine senetle mümkündür. Başka bir ifade ile senetle ispat zorunluluğuna tabi olmayan kişiler arasında da senet yapılırsa, artık senede karşı senetle ispat zorunluluğu doğacaktır. Anılan madde uyarınca “Senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler ikibinbeşyüz Türk Lirasından az bir miktara ait olsa bile tanıkla ispat olunamaz.”. 2023 yılı için bu sınırın 14.800 TL olduğunu bir kez daha hatırlatmakta fayda vardır. Bu doğrultuda, **YARGITAY 3. HUKUK DAİRESİ E. 2015/4248 K. 2015/5488 T. 2.4.2015** kararında “...*Usul hukukumuzda, senede karşı senetle ispat zorunluluğu ilkesi kabul edilmiştir. Senede bağlı olan her çeşit iddiaya karşı defî olarak ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak nitelikte bulunan hukuki işlemler HMK'nın*

⁴ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim Tarihi: 24.08.2023

201.maddesinde belirtilen miktardan az olsa bile tanıkla ispat olunamaz, ancak senet (kesin delil) ile ispat edilebilir...”

Senede karşı tanıkla ispat zorunluluğu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.203'te sayılı istisnalar ile karıştırılmamalıdır. Her ne kadar senede karşı senetle ispat kuralı geçerli olsa da, Senetle ispat zorunluluğu bulunan hâllerde delil başlangıcı bulunursa tanık dinlenebilir (HMK m.202), delil sözleşmesi, hata, hile, ikrah, muvazaa, yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hâllerde yapılan işlemler senede karşı senetle ispat zorunluluğuna tabi değildir. Şu nokta çok önemlidir ki, Senetle ispat zorunluluğunun istisnaları arasında yer alan “Yakın hısımlar arasındaki hukuki işlemler” ve “İşin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemler.” istisnaları, senede karşı senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından değildir. Yukarıda belirttiğimiz üzere, senetle ispat zorunluluğuna tabi olmayan kişiler arasında da senet yapılırsa, artık senede karşı senetle ispat zorunluluğu doğacaktır.

D. Senetle İspat Zorunluluğunun İstisnaları

Kanunkoyucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.200 ve 201'de, senetle ispat zorunluluğu ve senede karşı tanıkla ispat yasağı kurallarını hükme bağlarken, 203. Maddede ise bu zorunlulukların istisnasını getirmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.203 uyarınca:

“Aşağıdaki hâllerde tanık dinlenebilir:

- a) Altsoy ve üstsoy, kardeşler, eşler, kayınbaba, kaynana ile gelin ve damat arasındaki işlemler.
- b) İşin niteliğine ve tarafların durumlarına göre, senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş bulunan hukuki işlemler.
- c) Yangın, deniz kazası, deprem gibi senet alınmasında imkânsızlık veya olağanüstü güçlük bulunan hâllerde yapılan işlemler.
- ç) Hukuki işlemlerde irade bozukluğu ile aşırı yararlanma iddiaları.
- d) Hukuki işlemlere ve senetlere karşı üçüncü kişilerin muvazaa iddiaları.
- e) Bir senedin sahibi elinde beklenmeyen bir olay veya zorlayıcı bir nedenle yahut usulüne göre teslim edilen bir memur elinde veya noterlikte herhangi bir şekilde kaybolduğu kanısını kuvvetlendirecek delil veya emarelerin bulunması hâli.”

Yukarıda sayılan hallerde, 2023 yılı itibariyle senetle ispat zorunluluğunun sınırı olan 14.800 TL'nin üstündeki hukuki işlemlerin ispatı için tanık deliline başvurulabilecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, ilgili maddenin gerekçesinde saklıdır. Bu düzenlemede yer verilmeyen bent, tazminat sonucunu doğuran fiillerin tanıkla ispat edileceği hususudur.

Zira, haksız fiiller hukukî işlem olmadığından, hukukî fiillerin ise zaten tanıklarla ispatı mümkün olduğundan böyle bir bende yer verilmemiştir. Senetle ispat kuralı konusundaki sınırlama sadece hukukî işlemler içindir, hukukî fiilleri kapsamamaktadır.

IV.TANIKLIK YAPMA MECBURİYETİ VE TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKI

A. Tanıklık Yapma Mecburiyeti

Kural olarak (Türk yargısına tâbi olmak şartı ile) tanıklık yapmak mecburîdir. Türk yargısına tabi olmayan kişiler için de tanıklık yapma yükümlülüğü yoktur. Örneğin, Türk yargısına tabi olmayan yabancı ülkelerin diplomatik temsilcileri, tanıklık yapmak zorunda değildir ve bu kişiler, mahkemeye tanık olarak çağrılmazlar. Davada maddî gerçeğin tespiti için ve tanığın yerine de başka bir kimsenin ikame edilmesi mümkün olmadığından bu zorunluluk HMK m. 245/1 hükmü ile kabul edilmiştir⁵. Anılan madde uyarınca “ Kanunda gösterilen hükümler saklı kalmak üzere, tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorundadır. Usulüne uygun olarak çağrıldığı hâlde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve beşyüz Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına hükmolunur. Zorla getirilen tanık, evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse, aleyhine hükmedilen giderler ve disiplin para cezası kaldırılır.” Kamu hukukundan kaynaklanan toplumsal ve kamusal nitelikte olan tanıklık yapma ödevi, mahkeme tarafından yapılan davet üzerine mahkemeye gelerek davada hazır bulunma, yemin etme, beyanda bulunma ve doğruyu söyleme ödevlerini kapsar. Ayrıca, yalan tanıklık yapmak da suçtur.⁶

B. Tanıklıktan Çekinme Hakkı

Kanunkoyucu her ne kadar tanıklık yapma mecburiyeti getirerek buna kamu görevi sıfatı yüklemişse de, bazı hallerde kişilere tanıklıktan çekinme hakkı vermiştir. Şayet, bu hak verilmeseydi, tanıklık yapmak zorunda kalan kişiler zor durumda kalabilir, yalan söylemeye başvurabilir ve maddî gerçeğe ulaşılması gecikebilirdi. Bu nedenle de HMK m. 247-250 hükümleri ile tanıklıktan çekinme kabul edilmiştir. Kanun koyucu bu halleri; “Kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme” (HMK. m. 248), “Sır nedeniyle tanıklıktan çekinme” (HMK m. 249), “Menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle tanıklıktan çekinme” (HMK m. 250) başlıkları altında toplamış ve her hali açıkça belirtmiştir. Ancak bu söz konusu özel haller dolayısıyla tanıklara tanınan tanıklıktan çekinme hakkı verildiği gibi, HMK m. 251 ‘de yine açıkça belirttiği

---

⁵ ATALAY, (Pekcanitez Usûl) s. 1897

⁶ ATALAY, (Pekcanitez Usûl) s. 1897

bazı durumların varlığı halinde bu durumlara bir istisna öngörmüş ve söz konusu kişilerin tanıktan çekinemeyeceğini belirtmiştir.⁷

HMK m.247 uyarınca: “(1) Kanunda açıkça belirtilmiş olan hâllerde, tanık olarak çağrılmış bulunan kimse, tanıklık yapmaktan çekinebilir. (2) Kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme sebeplerinin varlığı hâlinde, hâkim tanık olarak çağrılmış kimsenin çekinme hakkı bulunduğunu önceden hatırlatır.” Çalışmamızın devamında, tanıklıktan çekinme hallerini detaylıca inceleyeceğiz.

1. Kişisel Nedenlerle Tanıklıktan Çekinme (HMK m.248)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.248 uyarınca “ Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilirler:

- a) İki taraftan birinin nişanlısı.
- b) Evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi iki taraftan birinin eşi.
- c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyu.
- ç) Taraflardan biri ile arasında evlatlık bağı bulunanlar.
- d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları.
- e) Koruyucu aile ve onların çocukları ile koruma altına alınan çocuk.”

Anılan hüküm uyarınca, yukarıda sınırlı sayıda sayılmış olan kişiler, tanıklıktan çekinme hakkına haizdirler. Hâkim, kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme hakkı bulunan kişilere, HMK 247/2 maddesi gereği, çekinme hakkı olduğunu önceden hatırlatır. Tanıklıktan çekinen kimse, HMK 252/1 maddesi gereği, çekinme sebebinin ve delilini dinleneceği günden önce, zabıt kâtibine yazdırmak suretiyle sözlü olarak veya yazılı olarak mahkemeye bildirmek zorundadır.

2. Sır Nedeniyle Tanıklıktan Çekinme (HMK m.249)

Kanun gereği sır olarak korunması gereken bilgiler hakkında tanıklığına başvurulacak kimseler, bu hususlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Ancak, 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükmü saklı kalmak üzere sır sahibi tarafından sırrın açıklanmasına izin verildiği takdirde, bu kimseler tanıklıktan çekinemezler. (HMK m.249)

3. Menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle tanıklıktan çekinme (HMK m.250)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, kişilerin tanıklık yaparken kendilerini riskli bir duruma sokmalarını engellemek amacıyla, menfaat ihlali tehlikesi nedeni ile çekinme hakkı tanımış olup:

- a) Tanığın beyanı kendisine veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birine doğrudan doğruya maddi bir zarar verecekse.

---

⁷ <https://polat-polat.com/tanikliktan-cekine-me-ve-hmk/> Erişim Tarihi: 28.08.2023

- b) Tanığın beyanı kendisinin veya 248 inci maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarını ihlal edecek ya da ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa.
- c) Tanığın beyanı, meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasına sebebiyet verecekse,

Bu durumda tanıklıktan çekinilebileceğini ortaya koymuştur.

V. TANIKLIKTAN ÇEKİNME HAKKININ İSTİSNALARI

Tanıklıktan çekinme her ne kadar bir hak olarak kanunda düzenlenmişse de, tanıklıktan çekinme hakkı mutlak bir hak değildir. Zira, yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere, HMK m. 252 uyarınca tanıklıktan çekinen kimse, çekinme sebebini ve bu sebebi haklı gösterecek delilini, dinleneceği günden önce yazılı veya davet edildiği duruşmada sözlü olarak bildirmek zorundadır. Mahkeme, duruşmada bulunan tarafları dinledikten sonra tanıklıktan çekinmenin haklı olup olmadığına karar verir. Kanunda, bu şekilde bir değerlendirme fonksiyonuna yer verilmesinin sebebi ise tanıklıktan çekinme hakkının mutlak bir hak olmamasıdır.

HMK m. 251, tanıklıktan çekinme hakkının istisnalarını açıklamaktadır. Anılan madde uyarınca “248 ve 249 uncu maddeler ile 250 nci maddenin (a) bendindeki hâllerde;

- a) Bir hukuki işlemin yapılması sırasında tanık olarak bulundurulmuş olan kimse o işlemin esası ve içeriği hakkında,
- b) Aile bireylerinin doğum, ölüm veya evlenmelerinden kaynaklanan olaylar hakkında,
- c) Aile bireyleri arasında, ailevi ilişkilerden kaynaklanan mali uyuşmazlıklara ilişkin vakıalar hakkında,
- ç) Taraflardan birinin hukuki selefi veya temsilcisi olarak kendisinin yaptığı işler hakkında,

tanıklıktan çekinilemez.” İfadesine yer verilmiştir. Bu hallerde, tanıklıktan çekinme hakkına haiz kişiler dahi, tanıklıktan imtina edemezler.

Tanık, kanuni bir sebep göstermeden tanıklıktan çekinir, yemin etmez veya göstermiş olduğu sebep mahkemece kabul edilmemesine rağmen tanıklık yapmaktan çekinirse beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına ve bu yüzden doğan giderleri ödemesine hükmedilerek, yeniden dinlenilmek üzere yargılama başka güne bırakılır. Tanık kendisine sorulan sorulara cevap vermez veya yemin etmemekte direnirse o mahkemece iki haftayı geçmemek üzere disiplin hapsine mahkûm edilir. (HMK m. 253)

VI. TANIKLARIN DİNLENİLMESİ

Doğrudanlık ilkesinin bir yansıması olarak, tanık, hakim tarafından ve kural olarak davaya bakan mahkemede dinlenir (HMK m.259/I). Ayrıca, Mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekliyse, tanığın olayın gerçekleştiği veya şeyin bulunduğu yerde dinlenilmesine karar verebileceği gibi, hasta veya engelli olmasından dolayı gelemeyen tanığı bulunduğu yerde dinler (HMK m.259/II-III).

Hukukumuzda İstinabe müessesesi de mevcuttur. İstinabe, Mahkemenin yargı çevresinde bulunan tanığın, bulunduğu yer mahkemesi tarafından dinlenmesidir. İstinabe yolu ile dinlenilmesine karar verilen tanığın, nerede, hangi gün ve saatte dinleneceği hususu, talepleri hâlinde taraflara tebliğ edilir. Bu durumda, tanığın, hangi hususlardan dolayı dinleneceğini hâkim belirler (HMK m.259/IV).

Davete uyarak duruşmaya gelen tanığın, önce kimlik tespiti yapılır. Dinleme sırasında öncelikle tanıktan adı, soyadı, doğum tarihi, mesleği, adresi, taraflarla akrabalığının veya başka bir yakınlığının bulunup bulunmadığı, tanıklığına duyulacak güveni etkileyebilecek bir durumu olup olmadığı sorulur (HMK m.254). Tanığa dinlenmeden önce; gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi hâlinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği ve gerekirse diğer tanıklarla yüzleştirilebileceği, anlatılır (HMK m.256).

Kimlik tespitinin ardından, tanık yemini eda eder. Dinlendiği sırada onbeş yaşını bitirmemiş olanlar ve yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücüne sahip olmayanlar HMK m.258 gereği yeminsiz dinlenirler. Yemin edilirken, duruşmada bulunan herkes, hakim de dahil olmak üzere, ayağa kalkar. Hâkim tanığa, “Tanık sıfatıyla sorulacak sorulara vereceğiniz cevapların gerçeğe aykırı olmayacağına ve bilginizden hiçbir şey saklamayacağınıza namusunuz, şerefimiz ve kutsal saydığımız bütün inanç ve değerler üzerine yemin ediyor musunuz?” diye sorar. Tanık da cevaben, “Sorulacak sorulara, hiçbir şey saklamadan doğru cevap vereceğime namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ediyorum.” demekle yemin eda edilmiş sayılır (HMK m.258/III). Tanıklar, hâkim tarafından ayrı ayrı dinlenir ve biri dinlenirken henüz dinlenmemiş olanlar salonda bulunamazlar. Tanıklar gerektiğinde yüzleştirilirler. Tanık, bildiğini sözlü olarak açıklar ve sözü kesilmeden dinlenir. Dinlenilme sırasında, tanık, yazılı notlar kullanamaz. Şu kadar ki, tanık tarihleri ve rakamları tespit etmek veya bazı hususları açıklamak ya da hatırlayabilmek için yazılarına bakmak zorunda olduğunu hâkime söylerse, hâkim derhâl

yazılarına bakmasına veya belirleyeceği duruşmada yeniden dinlenmesine karar verebilir. Hakim, gerekirse tanığa soru sorabilir, toplu mahkemelerde ise başkan, hâkimlerden her birinin tanığa doğrudan doğruya soru sormasına izin verir. (HMK m.261)

Tanık, Türkçe bilmiyorsa tercüman aracılığı ile dinlenir. Tanık, sağır ve dilsiz olup okuma ve yazmayı biliyorsa, sorular kendisine yazılı olarak bildirilir ve cevapları yazdırılır; okuma ve yazma bilmediği takdirde, hâkim, kendisini işaret dilinden anlayan bilirkişi yardımıyla dinler.

Yalan yere veya menfaat temin ederek tanıklık edilmesi, kanunda ağır bir sonuca bağlanmıştır. Hâkim, tanığın tanıklığı esnasında yalan söylediği veya menfaat temin ederek tanıklık ettiği hakkında yeterli delil veya emare elde ederse bir tutanak düzenler ve bu tutanağı derhâl Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Hâkim, tanığın ve suçta ortakları varsa onların tutuklanmasına da karar verebilir ve kovuşturma yapılmak üzere Cumhuriyet başsavcılığına sevk eder. Yalan Tanıklık suçu, Türk Ceza Kanunu'nun 272/II. Maddesinde "Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir."

Şeklinde düzenlenmiştir.

VII. TANIK BEYANLARININ DELİLLER İÇERİSİNDEKİ YERİ

Tanık delili, genel bir ispat vesikasıdır. Tanık deliline, ispatı başkaca delillerle mümkün veya yeterli olmayan olguların ispatı aşamasında başvurulur. Tanık beyanı tek başına bir delil olamayacağı gibi başka deliller ile desteklenmesi gerekmektedir. Tanığın doğru söyleyip söylemediğinin tespiti tamamen mahkemenin takdirindedir. Bu nedenle tanıklık, takdiri bir delildir ve tanık beyanları hakimi bağlamaz. Bu noktada hakim, tanık beyanlarını incelikle değerlendirmeli, çelişkili noktaları tespit etmeli ve beyanların doğruluğunu ölçmelidir. Zira tanık, üzerinden uzun zaman geçmiş olayları hatırlamakta zorlanabilir, yanlış aktarabilir. Hâkim, tanığın ifade ettiği olayların, hayat akışına, düşünce ve tecrübe kurallarına uygun olup olmadığına dikkat etmelidir. Mahkeme kararında neden bazı delillere (tanık ifadelerine) inandığını, neden bazı delillere (tanık ifadelerine) inanmadığını gerekçelendirme kısmında açık bir şekilde belirtmek zorundadır.⁸

: Tanık beyanlarının deliller içerisindeki yeri ve değeri hakkında YARGITAY 2.HUKUK DAİRESİ 2014/18387 E.-2015/2810 K. Sayılı kararı uyarınca " Aksine ciddi ve inandırıcı delil ve olaylar bulunmadıkça asıl olan tanıkların gerçeği söylemiş olmalarıdır. (6100 sayılı HMK.

---

⁸ ATALAY, (Pekcanitez Usûl) s. 1909

m. 255) Akrabalık veya diğerk bir yakınlık başlı başına tanık beyanını değerden dūřürücü bir sebep sayılamaz. Dosyada tanıkların olmamışı olmuş gibi ifade ettiklerini kabule yeterli delil ve olgu da yoktur. O halde hakkında bir başka kadınla ilişkisi olduğu yönünde yaygın sōylenti çıkmasına sebep olan eşine fiziksel şiddet uygulayan davacı erkek eř yanında, eşine 'şerefsiz, pislik, boşanmayacağım, sūründüreređim' şeklinde hakaret ve tehditte bulunan davalı kadın eřin de kusurlu olduğu Türk Medeni Kanunu'nun 166/2. maddesi koşullarının gerçekleştiği anlaşılmaktadır." şeklinde hūküm kurularak, tanık beyanlarının aksine ciddi ve inandırıcı delil bulunmadıkça gerçeği yansıttığının kabul edilmesi gerektiği vurgulanırken aynı zamanda da, eşine 'şerefsiz, pislik, boşanmayacağım, sūründüreređim' şeklinde hakaret ve tehditte bulunan davalı kadın eřin iřbu hakaret ve tehdit fiillerinin ispatında tanık deliline dayanıldığı da gözden kaçırılmamalıdır. Ses kaydı, video gibi delillerle de ispat edilebilen hakaret ve tehdit olayının ispatı bu delillerle mümkün olmamış, tanık deliline başvurulmuştur. Bu da tanık delilinin daha önce açıkladığımız üzere, genel bir delil olma özelliğini ortaya koymaktadır.

VIII. SONUÇ

Tüm bu değerlendirmelerimiz işığında tanık delilinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu 240. madde ve devamında düzenlenen, davanın tarafları dışındaki kişilerin davayla ilgili bir vakıa hakkında mahkemeye bilgi vermelerini amaçlayan, takdiri ve genel bir delil olduğu sōylenebilir. Tanık, üzerinden uzun zaman geçmiş olayları hatırlamakta zorlanabilir, unutabilir ve yanlış hatırlayabilir. Bu yüzdendir ki, hakim, tanık beyanlarını titizlikle incelemeli, çelişkileri tespit ederek takdir hakkını dikkatlice kullanmalıdır.

Tanık delili her ne kadar genel ve takdiri bir delil olsa da, ikinci bir tanık listesi verilememesi, senetle ispat zorunluluğu, senede karşı tanıkla ispat yasağı gibi kurallara bağlı olan, kurallara uyulmadığı takdirde ciddi hak kayıplarına uğranmasına sebebiyet veren bir müessesedir.

İşbu bireysel çalışma raporunun yazımı aşamasında, özellikle işçi-işveren uyumazlıklarını konu alan davalarda, aksinin ispatı yazılı delille mümkün olan bordro ve benzeri belgelerin aksinin, tanık beyanlarıyla ispatlanmaya çalışıldığı ve mahkemelerce tanık beyanlarına itibar edildiği dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, her ne kadar suistimale meyilli olsa da, yargılama hukukumuzun önemli unsurlarından olan tanık delilinin, deliller arasındaki yeri alanında daha açıklayıcı içtihatlar getirilmesi, hatta kanun koyucunun da harekete geçerek ispat hukuku yönünden yeni ve kapsamlı düzenlemeler yapması gerektiği kanaatine varılmıştır.

IX. KAYNAKÇA

- Pekcanitez, Özekes, Atalay, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6. Bası, Vedat Kitapçılık, Şişli/ İSTANBUL, 2018
- Postacıoğlu, Medeni Usul Hukuku Dersleri, 8.Bası, Vedat Kitapçılık, Şişli/ İSTANBUL, 2020
- Sungurtekin-Özkan, Türk Medeni Yargılama Hukuku, 1.Bası,Barış Yayınevi, İzmir,2013
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

DİĞER KAYNAKLAR

- <https://ilkerduman.av.tr/?d=1407>, (e.t.19.09.2023)
- <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=-9132#>
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.html>
- <https://barandogan.av.tr/blog/mevzuat/hmk-madde-176-islah-ve-maddi-hatalarin-duzeltilmesi.html> , (e.t 05.05.2023)

<https://polat-polat.com/tanikliktan-cekinme-ve-hmk/> Erişim Tarihi: 28.08.2023